

USAMLJENOST ŽENA ODRASLE DOBI: ULOGA PERCIPIRANE KVALITETE BRAČNOG ODNOSA I SAMOSTIŠAVANJA

Katica Lacković-Grgin

Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2, 23000 Zadar
klgrgin@unizd.hr

Marina Nekić

Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2, 23000 Zadar
marina@unizd.hr

Zvezdan Penezić

Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2, 23000 Zadar
zvezdan@unizd.hr

Sažetak

Empirijska istraživanja u različitim kulturama konzistentno su utvrdila da su osobe u braku kao i one u izvanbračnoj zajednici manje usamljene od samaca, razvedenih i udovaca (de Jong Gierveld, 1987; Jones, Hebb, 2003). Budući da Weiss u svom interakcionističkom modelu usamljenosti naglašava da emocionalna i socijalna usamljenost nastaju kad socijalne interakcije ne osiguravaju osobi socijalne zalihe kao što su privrženost, socijalna integracija, potvrda vlastite vrijednosti i druge, razumno je pretpostaviti da razina, pa i tip usamljenosti, ne ovise samo o bračnom statusu nego i o kvaliteti bračnog odnosa koji omogućuje ili ne omogućuje postizanje navedenih zaliha. Empirijska evidencija u prilog ovoj pretpostavci prikupljena je uglavnom u kliničkom radu s depresivnim osobama, pretežito ženskog spola. U takvom je radu D. Jack (1991) identificirala konstrukt *samostišavanje* koji označava kognitivne sheme kreiranja i održavanja bliskog odnosa na način da žena bude pasivna, da zatumljuje svoje osjećaje i misli. Pretpostavili smo da bi samostišavanje moglo imati značajnu ulogu u relaciji kvalitete bračnog odnosa i usamljenosti udanih žena.

Kod 185 udanih žena provedeno je istraživanje s ciljem utvrđivanja prirode povezanosti dimenzija kvalitete bračnog odnosa (seksualna intimnost, konflikti, prisnost, komunikacija i pravednost te zadovoljstvo bračnim odnosom) s emocionalnom i socijalnom usamljenosti, te uloga samostišavanja u povezanosti pojedinih dimenzija bračnog odnosa i usamljenosti. U ispitivanju su rabljeni provjereni instrumenti solidne pouzdanosti, i to: *Upitnik percepcije bračnog odnosa (UPKBO)*, *Skala samostišavanja* i *Skala socijalne i emocionalne usamljenosti*.

Rezultati regresijskih analiza upućuju na postojanje umjerene značajne povezanosti između dimenzija bračnog odnosa i emocionalne i socijalne usamljenosti te samostišavanja. Značajni prediktori emocionalne usamljenosti u ljubavi su zadovoljstvo bračnim odnosom i prisnost, a usamljenosti u obitelji prisnost i intimni seksualni odnosi, dok socijalnu usamljenost najbolje predviđaju intimni seksualni odnosi i konflikti. Navedeni prediktori objašnjavaju značajno veći postotak varijance emocionalne nego socijalne usamljenosti. Samostišavanje se pokazalo parcijalnim medijatorom između dimenzija kvalitete bračnog odnosa i usamljenosti.

Ključne riječi: socijalna i emocionalna usamljenost, prisnost, intimni seksualni odnosi, konflikti, zadovoljstvo bračnim odnosom, percepcija pravednosti, samostišavanje.

UVOD

Usamljenost je neugodno i emocionalno uznemirujuće iskustvo. Prema interakcionističkom pristupu usamljenosti, što ga je uobličio Weiss (1973), usamljenost nije samo funkcija osobnih i situacijskih faktora, već ona nastaje kao produkt kombiniranog, interaktivnog djelovanja tih faktora. Autor smatra da je usamljenost rezultat socijalnih interakcija koje su nedostatne u smislu da ne mogu zadovoljiti jednu od osnovnih ljudskih potreba – potrebu za bliskom vezom i ljubavlju.

Odnosi s drugima osiguravaju nam socijalne zalihe kao što su: privrženost, vođenje, socijalna integracija, briga za druge, potvrda vlastite vrijednosti i pouzdani oslonac. Među tim zalihama najvažnije su *privrženost i socijalna integracija* (Weiss, 1974). Nemogućnost ostvarenja privrženosti dovodi do *emocionalne usamljenosti*, dok nemogućnost ostvarenja socijalne integracije dovodi do *socijalne usamljenosti*. Kad u nekoj vezi dvoje ljudi nedostaje bliskosti, pojavit će se emocionalna usamljenost, dok će neuključenost u socijalnu mrežu rezultirati osjećajem socijalne usamljenosti. Ta će se usamljenost pojaviti i kad osoba ima zadovoljavajuću vezu s partnerom, ali joj nedostaju prijatelji i znanci s kojima može podijeliti interese i aktivnosti koje partner iz nekih razloga ne prakticira.

Empirijske provjere Weissova dvodimenzionalnog modela usamljenosti potvrdila su da emocionalnu usamljenost najbolje prognozira nedostatak privrženosti u odnosima sa značajnim osobama (partnerom, prijateljem ili roditeljima), dok socijalnu usamljenost najbolje prognozira nedostatak potvrde vlastite vrijednosti, neuključenost u grupu, ali i kvaliteta odnosa s drugima (Russell, Cutrona, Rose, Jurko, 1984).

Trajna partnerska veza, kao što je brak ili kohabitacija, pruža mogućnost za postizanje navedenih zaliha. Analize brojnih prediktora zadovoljstva životom nedvosmisleno pokazuju da je bračni status (brak i kvaliteta bračne veze) najjači prediktor subjektivne dobrobiti (Penezić, 2006). Oženjeni, i oni u trajnoj izvanbračnoj vezi, imaju veće životno zadovoljstvo. Također, utvrđeno je da su oženjeni i oni u trajnoj izvanbračnoj vezi manje usamljeni od samaca, razvedenih i udovaca (de Jong-Gierveld, 1987). Ti nalazi su konzistentni s obzirom na kulturnu pozadinu (Jones, Hebb, 2003).

Razumno je pretpostaviti da razina usamljenosti, pa i tip usamljenosti, ne ovise samo o bračnom statusu nego i o kvaliteti bračnog odnosa. Nažalost, empirijska evidencija o relacijama kvalitete bračnog odnosa i usamljenosti odraslih osoba vrlo je skromna i uglavnom je usputno prikupljena u kliničkom radu s depresivnim pacijentima. Zabilježeno je da udane žene, češće od oženjenih muškaraca, navode nedostatak prisnosti i teškoće u komunikaciji s partnerom, koji se prema njima odnosi neprijateljski i kritizerski, a i ne podržava ih u kriznim situacijama (Coyne, Downey, 1991). Komparativno istraživanje usamljenosti odraslih osoba pod modelom A. Rokach pokazuje da kod kanadskih ispitanika nema spolnih razlika u usamljenosti, a da su hrvatske žene usamljenije od hrvatskih muškaraca (Rokach, Orzeck, Cripps, Lacković-Grgin, Penezić, 2001). One uzroke svoje usamljenosti vide u nezadovoljavajućim interpersonalnim odnosima (Rokach, Lacković-Grgin, Penezić, Sorić, 2000).

Mnoge osobe u braku mogu povremeno doživljavati osjećaj usamljenosti povezan s nekim životnim okolnostima kao što su rođenje djeteta, partnerovo posvećivanje karijeri ili nekom hobbiju i slično. U takvim slučajevima radi se o prolaznoj ili situacijskoj usamljenosti. Međutim, kad je osoba u braku u kojem u različitim situacijama percipira nezadovoljavajuću kvalitetu bračnog odnosa, posebice nedostatak privrženosti i prisnosti, može osjećati trajnu emocionalnu usamljenost. *Prvi cilj* našeg istraživanja je provjeriti upravo ovu pretpostavku.

Raniji podaci su pokazali da se osobe mogu osjećati usamljenima u braku iako žive u ljubavi s partnerom, ako nemaju razvijenu socijalnu mrežu (Slater, 1963). Kako je u njegovu istraživanju usamljenost mjerena samo jednom česticom, a i shvaćala se kao jednodimenzionalni konstrukt, danas bismo mogli ustvrditi da Slaterovi nalazi zapravo govore o socijalnoj usamljenosti prema Weissovu dvodimenzionalnom modelu. Potreba za uključivanjem u širu socijalnu mrežu, kod osoba u braku, može biti izražena i u slučajevima kad kvaliteta bračnog odnosa ne pruža mogućnost postizanja socijalne zalihe kakva je, na primjer, potvrda vlastite vrijednosti. Stoga je *drugi cilj* našeg istraživanja provjera povezanosti kvalitete bračnog odnosa i zadovoljstva odnosima s drugima općenito, sa socijalnom usamljenošću.

Rezultati ispitivanja općenito pokazuju da je usamljenost snažnije povezana s kvalitativnim nego s kvantitativnim aspektima socijalnih veza. U osoba različite životne dobi utvrdila se značajna povezanost prisnosti s općom i socijalnom usamljenošću (Green, Richardson, Lago i Schatten-Jones, 2001). Socijalna podrška partnera, koja se izražava i u pravednoj raspodjeli odgovornosti za bračnu zajednicu, negativno je povezana s usamljenošću, posebice u teškim životnim situacijama (Jones, Hebb, 2003). Ovi autori spominju da je Kowalski 2001. g. utvrdio, kako partner može biti primarni izvor stresa i konflikata, pa bi percipirani konflikti u bračnom odnosu također mogli producirati usamljenost u braku. Emocionalna i socijalna usamljenost mogu biti posljedica loše komunikacije među partnerima, posebice ako jedan od partnera ima nisku razinu samo-otkrivanja. Jedna od brojnih funkcija samo-otkrivanja je održavanje već postojećeg bliskog odnosa (Fischer,

Munsch, Greene, 1996), što može biti “odbojnik” usamljenosti. U samo-otkrivanju postoje spolne razlike u smislu da se muškarci manje samo-otkrivaju od žena, što su pouzdano utvrdili Dindia i Allen (1992) meta-analizom 205 istraživačkih radova. Kod žena bi to moglo utjecati na percepciju prisnosti, jednu od važnih dimenzija kvalitete bračnih odnosa. Emocionalna usamljenost u braku mogla bi biti povezana i s kvalitetom intimnih seksualnih odnosa. Istraživanja u Hrvatskoj pokazala su da percepcija postignute seksualne intimnosti i kod žena i kod muževa predstavlja značajan faktor bračnog zadovoljstva (Obradović, Čudina-Obradović, 1999). Niska intimnost mogla bi biti povezana s usamljenošću.

Navedena empirijska evidencija potaknula nas je da, iz niza empirijski utvrđenih dimenzija bračnog odnosa, u ovo istraživanje uključimo sljedeće dimenzije: prisnost, konflikte, percipiranu pravednost, intimnost (seksualnu), komunikaciju i zadovoljstvo brakom.

Pored kvalitete bračnog odnosa emocionalna i socijalna usamljenost može biti povezana i sa strategijama pomoću kojih se nezadovoljavajući bračni odnos pokušava popraviti, posebice onda kad je važnost braka za nekog od partnera vrlo visoka. U ranijoj se literaturi navodi da kad neki partner visoko procjenjuje važnost braka, to može potaknuti promjene njegovih, čak i relativno stabilnih, osobina ličnosti (Watzlawick, Beavan, Jackson, 1967). Na primjer, može se smanjiti dominantnost ličnosti kako bi se uspostavio recipročan odnos u braku s partnerom koji ima netradicionalno shvaćanje bračnih odnosa i ne može pristati na komplementarni odnos u kojemu je jedan partner dominantan a drugi submisivan. Nama se čini da je promjena neke trajne osobine ličnosti, zbog postizanja kvalitetnijih bračnih odnosa, manje izgledna od odabira nekih strategija koje bi mogle utjecati na kvalitetu bračnih odnosa. Moguće je da partner odabere strategiju potiskivanja svojih želja, interesa i ciljeva kako bi održao brak i eventualno popravio kvalitetu odnosa u braku i/ili reducirao usamljenost. Takva strategija mogla bi biti *samostišavanje* (engl. *self-silencing*). Ovaj koncept predložila je D. Jack (1991) nakon longitudinalnog praćenja depresivnih žena. Samostišavanje označava kognitivne sheme kreiranja i održavanja sigurnog intimnog odnosa, na način da žena bude pasivna, da zatomi svoje osjećaje, mišljenja i djelovanja kako bi zadovoljila partnera i održala vezu. Vrlo je vjerojatno da žene koje to čine mogu utjecati i na usamljenost nastalu zbog nezadovoljavajućih odnosa u braku. Međutim, kao što tvrdi D. Jack, ako se takva strategija predugo prakticira, žena može doživjeti pad samopoštovanja, što rezultira njezinom ranjivosti na depresiju. Zbog značajne i umjereno visoke korelacije između depresije i usamljenosti može se pretpostaviti da samostišavanje može biti povezano i s emocionalnom i sa socijalnom usamljenošću. Uvidom u recentnu literaturu utvrdili smo da nije istraživana direktna povezanost samostišavanja i usamljenosti, osim u radu koji je provjeravao njezinu medijacijsku ulogu u povezanosti samo-kriticizma i zavisnosti sa usamljenošću (Besser, Flett, Davis, 2003).

Prema više autora Jack i Dill (1992), Duarte i Thompson (1999), Lacković-Grigin, Penezić i Nekić, (2002), samostišavanje je višedimenzionalni konstrukt značaj-

no povezan s bračnim problemima, s depresijom i s osjećajem koherentnosti. Sastoji se od četiri dimenzije: 1. samostišavanje; 2. briga kao požrtvovnost; 3. eksternalizirano samoopažanje i 4. podijeljeno ja. Prve dvije dimenzije predstavljaju sheme upravljanja interpersonalnim ponašanjem, treća se dimenzija odnosi na standarde negativnog prosuđivanja sebe, dok četvrta dimenzija reflektira fenomenologiju depresije. Naša istraživanja su utvrdila visoke korelacije između navedenih dimenzija. Daljnjim faktorskim analizama dobili smo skalu koja mjeri samostišavanje koje pozitivno korelira s depresivnošću, te s bojažljivim, zaokupljenim i odbacujućim stilom privrženosti, a negativno sa sigurnim stilom privrženosti, s osjećajem koherentnosti i sa zadovoljstvom bračnim odnosom (Kovačević, 2003; Nekić, 2004).

Treći cilj ovog istraživanja je ispitati ulogu samostišavanja u relaciji kvalitete bračnih odnosa s emocionalnom i socijalnom usamljenošću. To je teorijski cilj našeg istraživanja, jer pokušavamo odgovoriti na pitanje da li samostišavanje služi kao medijator percipirane kvalitete bračnog odnosa i usamljenosti.

METODA

Ispitanici

Kod 185 žena u dobi od 20 do 70 godina iz Osijeka, Zadra, Bibinja, Posušja, Vodica, Čepina, Sukošana, Šibenika i Splita izvršeno je individualno ispitivanje pomoću upitnika BROSOU/2008. Od dvije stotine žena, koje su zamoljene da popune upitnik, njih 15 to nije učinilo.

Instrumenti ispitivanja

Upitnik BROSOU/2008 je, pored općih podataka, sadržavao i pitanja uz skalu procjene od pet stupnjeva za procjenu percipirane važnosti bračne zajednice, važnosti popuštanja bračnom partneru i zadovoljstvo odnosima s drugim ljudima.

Nadalje, BROSOU je sadržavao i *Upitnik percepcije bračnog odnosa* (UPKBO) koji su konstruirale Čubela Adorić i Jurević (Jurević, 2007). Cijeli UPKBO sadrži 15 skala, koje mjere različite aspekte bračnog odnosa. Tvrdnje se procjenjuju na skali od 7 stupnjeva (-3 potpuno netočno; + 3 potpuno točno). Za potrebe ovog istraživanja korišteno je pet skala koje se odnose na percepciju interpersonalnih odnosa u braku i jedna skala koja mjeri zadovoljstvo brakom. To su sljedeće skale:

1. *Skala percipirane prisnosti* ima 12 čestica. Tipična čestica glasi: "Moj suprug je bliskiji s nekim drugim ljudima nego sa mnom". U ovom istraživanju skala se pokazala kao visoko pouzdana mjera s vrijednošću Cronbach alphe od 0,95.

2. *Skala percipirane pravednosti u braku* sadrži 11 čestica, kao što je npr. čestica "Teret obveza i odgovornosti u našem braku suprug i ja snosimo podjednako". Pouzdanost skale u ovom istraživanju je 0,93.

3. *Skala percepcije intimnih (seksualnih) odnosa* ima 10 čestica koje se odnose na seksualni život u braku. Tipična čestica glasi: “Među nama više gotovo da nema strasti”. I ova skala ima solidnu pouzdanost (Cronbach alpha je 0,90).

4. *Skala komunikacije* sadrži 10 čestica, a jedna od njih glasi: “Suprug i ja o svemu otvoreno razgovaramo”. Pouzdanost skale je 0,92.

5. *Skala percepcije konflikata* ima 9 čestica. Tipična čestica glasi: “Ponekad se svađamo oko zapravo nevažnih stvari”. Pouzdanost ove skale iznosi 0,92, dok je u istraživanju autorica Čubele Adorić i Jurević (2007) bila nešto niža – 0,79.

6. *Skala zadovoljstva brakom* ima svega 6 čestica. Jedna od njih glasi: “Općenito govoreći vrlo sam sretna u našem braku”. Skala je usprkos malom broju čestica zadovoljavajuće pouzdana (Cronbach alpha iznosi 0,88).

U upitnik BROSAU uvrštena je još: *Skala samostišavanja* (Nekić, 2004), adaptirana hrvatska verzija originalne skale *The Silencing The Self Scale* (STSS), autora Jack i Dill (1992). Sastoji se od 28 tvrdnji. Slaganje s tvrdnjama procjenjuje se na petostupanjskim skalama. Tipična tvrdnja glasi: “Osjećam da se moram ponašati na određen način kako bih udovoljila svom partneru”. Vrijednosti koeficijenata pouzdanosti kreću se od 0,79 do 0,89 (u ovom istraživanju pouzdanost je 0,89). Također je uvrštena i *Skala socijalne i emocionalne usamljenosti* (Čubela Adorić, 2004), adaptirana hrvatska verzija skale *Social and Emotional Scale for Adults* (SELSA). Njezini autori su di Tomasso i Spinner (1993). Sastoji se od tri sub-skale koje mjere socijalnu usamljenost i emocionalnu usamljenost (u ljubavi i u obitelji). U uzorcima studenata navedene sub-skale imaju solidnu pouzdanost (vrijednosti koeficijenata pouzdanosti su: za skalu socijalne usamljenosti 0,89, za usamljenost u obitelji 0,85, a za usamljenost u ljubavi 0,91), dok u ovom istraživanju na uzorku žena odrasle dobi pouzdanost za sub-skalu socijalne usamljenosti iznosi 0,90, za usamljenost u obitelji i usamljenost u ljubavi Cronbach alpha je 0,88, odnosno 0,85. Tipične čestice redom glase: “Nemam prijatelja koji dijeli moja stajališta”, “Osjećam se sama kad sam sa svojom obitelji” i “U ljubavnoj sam vezi s osobom čijoj sreći ja doprinosim”.

Redoslijed nabrojanih skala pri kompletiranju upitnika BROSAU rotiran je kako bi se izbjegao efekt slijeda.

Postupak ispitivanja

Pripremljeni ispitivači individualno su posjećivali žene u njihovim domovima ili na radnim mjestima. Tom su prilikom svi na jednak način informirali ispitanice o cilju istraživanja, zamolili ih da upitnik potpuno i točno popune bez navođenja imena i prezimena i obećali im povjerljivost podataka. Ispitanice su zamoljene da upitnik popune do sljedećeg dana, zatvore ga u pripadajuću kuvertu i vrte ispivaču.

REZULTATI I RASPRAVA

Prvi korak obrade rezultata bilo je izračunavanje deskriptivnih statistika za sve varijable uključene u istraživanje. Te statistike prikazuje tablica 1.

Sljedeći korak bilo je izračunavanje interkorelacija ispitivanih varijabli koje prikazuje tablica 2.

Analizom korelacija u tablici 2 može se uočiti da je *životna dob* značajno negativno povezana s percepcijom intimnosti u braku. Starije žene taj aspekt bračnog odnosa percipiraju manje kvalitetnim. Svi ostali aspekti percipirane kvalitete bračnog odnosa nisu povezani s dobi. Nađena negativna korelacija nije u skladu s nekim stranim nalazima o pozitivnoj povezanosti dobi i bračne kvalitete (Umberson, Williams, Powers, Chen i Campbell, 2005), ali je sukladna s rezultatima što ih je na uzorku hrvatskih ispitanika dobila Jurević (2007). Pokazalo se da mlađe žene procjenjuju višom kvalitetu bračnog odnosa nego što to čine starije. Slično nalaze i Van Laningham, Johnsona i Amata (2001), čiji rezultati su pokazali da se početna visoka očekivanja o braku i partneru s godinama smanjuju, što dovodi do opadanja zadovoljstva brakom. Dodatno objašnjenje toga opadanja može biti i podatak iz tablice 2, da je *životna dob* povezana s usamljenošću u ljubavi te da je samostišavanje pozitivno povezano s godinama provedenima u braku.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni statistici za sve ispitivane varijable ($N=185$)

Ispitivane varijable	<i>M</i>	min	max	<i>sd</i>
Dob	40,62	20	64	12,534
Godine školovanja	12,71	1	20	2,341
Godine u braku	16,28	1	45	12,207
Važnost bračne zajednice	4,34	1	5	0,804
Zadovoljstvo odnosom s drugima	3,96	2	5	0,579
Važnost popuštanja u braku	3,68	1	5	0,816
Materijalne prilike	2,31	1	3	0,699
Percepcija kvalitete bračnih odnosa				
Percepcija pravednosti	5,046	1	5	1,340
Zadovoljstvo bračnim odnosom	5,464	1,5	7	1,303
Intimni seksualni odnosi	5,589	1,666	7	1,226
Konflikti	3,076	1	6,222	1,269
Prisnost	5,640	1,5	7	1,332
Komunikacija	5,278	1,3	7	1,369
Usamljenost				
Socijalna usamljenost	2,216	1	4,769	0,856
Usamljenost u obitelji	1,730	1	4,454	0,876
Usamljenost u ljubavi	2,769	1	6,666	1,265
Samostišavanje	2,601	1,142	4,464	0,653

Tablica 2. Interkorelacije ispitivanih varijabli

Ispitivane varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Dob															
2. Godine u braku	0,88*														
3. Važnost bračne zajednice	-0,03	0,06													
4. Zadovoljstvo odnosom s drugima	-0,16*	-0,12	0,12												
5. Važnost popuštanja u braku	0,11	0,11	0,28*	0,18*											
6. Materijalne prilike	0,17*	0,06	-0,05	0,18*	0,01										
7. Percepcija pravednosti	0,03	0,00	0,24*	0,29*	0,07	0,29*									
8. Zadovoljstvo bračnim odnosom	-0,07	-0,13	0,24*	0,34*	0,06	0,24*	0,79*								
9. Intimni seksualni odnosi	-0,20*	-0,19*	0,21*	0,23*	0,04	0,12	0,65*	0,76*							
10. Konflikti	-0,01	0,02	-0,23*	-0,30*	-0,05	-0,21*	-0,71*	-0,75*	-0,62*						
11. Prisnost	0,00	-0,03	0,20*	0,27*	0,00	0,26*	0,75*	0,86*	0,75*	-0,81*					
12. Komunikacija	0,00	-0,02	0,21*	0,25*	0,01	0,25*	0,75*	0,81*	0,73*	-0,86*	0,92*				
13. Socijalna usamljenost	0,08	0,10	0,02	-0,41*	-0,04	-0,15*	-0,38*	-0,39*	-0,39*	0,37*	-0,34*	-0,35*			
14. Usamljenost u obitelji	0,07	0,05	-0,12	-0,27*	-0,03	-0,21*	-0,50*	-0,55*	-0,53*	0,43*	-0,60*	-0,50*	0,52*		
15. Usamljenost u ljubavi	0,18*	0,17*	-0,04	-0,22*	0,04	-0,12	-0,53*	-0,60*	-0,53*	0,52*	-0,63*	-0,56*	0,41*	0,56*	
16. Samostižavanje	0,23*	0,24*	-0,03	-0,22*	0,16*	-0,08	-0,46*	-0,54*	-0,52*	0,51*	-0,53*	-0,56*	0,42*	0,42*	0,47*

* Svi koeficijenti korelacije značajni su uz nivo rizika 0,05

Iz tablice 2 vidljivo je da je *dužina braka* negativno povezana s percepcijom intimnih seksualnih odnosa, a pozitivno s materijalnim prilikama bračne zajednice. Što je brak duži, to su bolje materijalne prilike, a lošiji su intimni seksualni odnosi. Time se potvrđuju opažanja terapeuta da usmjerenost bračnih partnera na stjecanje materijalnih dobara negativno utječe na komunikaciju i intimnost, što dodatno objašnjava negativan odnos životne dobi i zadovoljstva brakom. Ostali aspekti percipirane kvalitete bračnog odnosa nisu povezani s dužinom braka.

U tablici 1 vidi se da žene vrlo visoko procjenjuju *važnost bračne zajednice*, što ne čudi budući da se sve nalaze u braku. Ova procjena visoko korelira sa svim ispitanim aspektima percipirane kvalitete bračnog odnosa. U tablici koja prikazuje interkorelacije ispitivanih varijabli vidi se da je važnost bračne zajednice negativno povezana samo s percipiranim konfliktima. Što je važnost bračne zajednice viša, nižima se percipiraju konflikti u bračnom odnosu.

Zanimljiv je i rezultat da procjena *važnosti popuštanja u braku* nije povezana ni s jednim aspektom bračnog odnosa, ali je pozitivno povezana sa samostišavanjem, što potvrđuje konstruktivnu valjanost ovog koncepta. Važnost popuštanja partneru je stav s kojim žene ulaze u brak, posebice u nekim od krajeva u kojima žive naše ispitanice, gdje se njeguje tradicionalni model bračnog odnosa.

Međusobne relacije varijabli percipirane kvalitete bračnog odnosa prikazane u tablici 2 pokazuju da se varijabla *zadovoljstvo bračnim odnosom* može smatrati kriterijskom varijablom budući da je pozitivno povezana s gotovo svim aspektima percepcije bračnog odnosa, a negativno s percepcijom konflikata u bračnom odnosu. Pri tome najveću korelaciju percepcija zadovoljstva bračnim odnosom ostvaruje s percepcijom prisnosti (0,86) i percepcijom komunikacije (0,81). Istraživanja općenito pokazuju da ove dvije varijable značajno doprinose zadovoljstvu bračnim odnosom.

Podaci u tablici 2 omogućuju realizaciju prvog cilja našeg istraživanja. Vidi se da su pozitivni aspekti bračnog odnosa negativno povezani sa socijalnom i emocionalnom usamljenošću (usamljenost u ljubavi i usamljenost u obitelji), a da je s njima percepcija konflikata pozitivno povezana. To potvrđuje pretpostavku izvedenu na osnovi spomenutog rezultata Kowalskog da bračni partner može biti izvor stresa i konflikata koji uzrokuju usamljenost. Snažniju povezanost sa svim aspektima percipirane kvalitete bračnog odnosa imaju usamljenost u ljubavi i u obitelji (prosječna visina korelacije je 0,56, odnosno 0,52), dok je povezanost tih aspekata sa socijalnom usamljenošću slabija (prosječna visina korelacije je 0,37).

Kakva je prediktivna vrijednost ispitanih aspekata percipirane kvalitete bračnog odnosa za usamljenost provjereno je pomoću tri stupnjevite regresijske analize, rezultate kojih prikazuje tablica 3.

Najprije je provjereno prediktivno značenje percepcije kvalitete bračnog odnosa za emocionalnu usamljenost. Značajni prediktori usamljenosti u ljubavi su *zadovoljstvo bračnim odnosom* i *prisnost*, koji objašnjavaju 42 posto varijance kriterija. Kad je prisnost veća, niža je usamljenost, što se slaže s Weissovom postavkom da

Tablica 3. Rezultati završnog koraka stupnjevite regresijske analize (*backward*) s emocionalnom i socijalnom usamljenosti kao kriterijima i različitim aspektima percipirane kvalitete bračnih odnosa kao prediktorima.

Usamljenost u ljubavi			Usamljenost u obitelji			Socijalna usamljenost		
R ² = 0,423			R ² = 0,382			R ² = ,180		
F (2,182) = 66,829			F (2,182) = 56,463			F (2,182) = 20,044		
p < 0,001			p < 0,001			p < 0,001		
beta	t (182)	p	beta	t (182)	p	beta	t (182)	p
Zadovoljstvo bračnim odnosom			Intimni seksualni odnosi			Intimni seksualni odnosi		
-0,268	-2,449	0,015	-0,201	-2,278	0,023	-0,255	2,946	0,003
Prisnost			Prisnost			Konflikti		
-0,405	-3,690	0,001	-0,452	-5,118	0,001	0,214	2,485	0,014

* Svi beta ponderi značajni su uz nivo rizika <0,05

nedostatak bliske veze i ljubavi rezultira emocionalnom usamljenošću. Najbolji prediktori usamljenosti u obitelji su *prisnost i intimni seksualni odnosi*, koji objašnjavaju 38 posto varijance kriterija. Što su prisnost i intimni seksualni odnosi percipirani nižima, viša je razina emocionalne usamljenosti u obitelji. Percepcija kvalitete intimnih seksualnih odnosa u braku pokazala značajnom i za bračno zadovoljstvo hrvatskih ispitanika (Obradović i Čudina-Obradović, 1999).

Drugi cilj našeg istraživanja bio je provjeriti relaciju percipirane kvalitete bračnog odnosa sa socijalnom usamljenošću. Socijalnu usamljenost najbolje predviđaju intimni seksualni odnosi i konflikti, ali je postotak objašnjene varijance skroman i iznosi svega 18 posto (tablica 3). Niža razina intimnosti i viša razina konflikata ne omogućuju ženama potvrđivanje vlastite vrijednosti, one socijalne zalihe koja se pokazala vrlo prediktivnom za socijalnu usamljenost (Russell, Cutrona, Rose, Jurko, 1984). Iako percipirana kvaliteta bračnog odnosa doprinosi socijalnoj usamljenosti, taj je doprinos značajno manji od doprinosa emocionalnoj usamljenosti. Iz naših je rezultata vidljivo da je socijalna usamljenost više povezana sa zadovoljstvom odnosima s drugima općenito nego s bračnim odnosom (vidjeti tablicu 2). To se slaže s Weissovom pretpostavkom da socijalnoj usamljenost najviše doprinosi nedostatak socijalne integracije, odnosno neuključenost u širu socijalnu mrežu koja je potvrđena i u prethodno spomenutom istraživanju Russella i suradnika.

Da bismo realizirali treći cilj našeg istraživanja, tj. provjerili je li veza percepcije pozitivnih/negativnih aspekata kvalitete bračnog odnosa i emocionalne usamljenosti posredovana samostišavanjem, koristili smo postupak što su ga preporučili Baron i Kenny (1986). Rezultate prvog, drugog i trećeg koraka u postupku testiranja medijacijske uloge samostišavanja prikazuju tablice 4, 5 i 6.

Iz tablica se vidi da je nezavisna varijabla (percipirani aspekti bračne kvalitete) prediktor zavisnoj varijabli (usamljenosti) u smislu da što su pozitivni aspekti veze niži, viša je usamljenost, kao što je ona viša i kad su konflikti u bračnom odnosu

Tablica 4. Prvi korak u testiranju medijacijske uloge samostišavanja postupkom koji su predložili Baron i Kenny (1986). Nezavisna varijabla (*neki aspekti bračne kvalitete*) je prediktor zavisnoj varijabli (*usamljenost*).

Kriterij	Usamljenost u ljubavi		Usamljenost u obitelji		Socijalna usamljenost	
	R ²	β	R ²	β	R ²	B
Prediktori						
Percepcija pravednosti	0,299	-0,55	0,268	-0,52	0,143	-0,38
Zadovoljstvo bračnim odnosom	0,380	-0,62	0,318	-0,56	0,155	-0,39
Intimni seksualni odnosi	0,301	-0,55	0,294	-0,54	0,152	-0,39
Konflikti	0,300	0,55	0,198	0,45	0,141	0,38
Prisnost	0,404	-0,64	0,365	-0,60	0,115	-0,34
Komunikacija	0,333	-0,58	0,266	-0,52	0,127	-0,36

* Svi beta ponderi značajni su uz nivo rizika <0,05

Tablica 5. Drugi korak u testiranju medijacijske uloge samostišavanja postupkom koji su predložili Baron i Kenny (1986). Nezavisna varijabla (*neki aspekti bračne kvalitete*) je prediktor medijacijskoj varijabli (*samostišavanje*).

Kriterij	Samostišavanje	
Prediktori	R ²	B
Percepcija pravednosti	0,220	-0,47
Zadovoljstvo bračnim odnosom	0,291	-0,54
Intimni seksualni odnosi	0,272	-0,52
Konflikti	0,268	0,52
Prisnost	0,288	-0,54
Komunikacija	0,319	-0,56

* Svi beta ponderi značajni su uz nivo rizika <0,05

Tablica 6. Treći korak u testiranju medijacijske uloge samostišavanja postupkom koji su predložili Baron i Kenny (1986). Medijacijska varijabla (*samostišavanje*) je prediktor zavisnoj varijabli (*usamljenost*).

Kriterij	Usamljenost u ljubavi		Usamljenost u obitelji		Socijalna usamljenost	
	R ²	β	R ²	β	R ²	B
Prediktor						
Samostišavanje	0,221	0,471	0,184	0,429	0,147	0,421

* Svi beta ponderi značajni su uz nivo rizika <0,05

viši. Nadalje, nezavisna varijabla (percipirani aspekti bračne kvalitete) prediktor je medijacijskoj varijabli (samostišavanju). Viši konflikti povezani su s višim samostišavanjem, dok su ostali ispitivani aspekti bračne kvalitete negativno povezani sa samostišavanjem. Utvrđeno je da je medijacijska varijabla (samostišavanje) značajan prediktor zavisnoj varijabli (usamljenosti u ljubavi i u obitelji, kao i socijalne usamljenosti).

Tablica 7. Četvrti korak u testiranju medijacijske uloge samostišavanja postupkom koji su predložili Baron i Kenny (1986)

Kriterij	Usamljenost u ljubavi				Usamljenost u obitelji				Socijalna usamljenost			
	R ²	ΔR^2	β_1	β_2	R ²	ΔR^2	β_1	β_2	R ²	ΔR^2	β_1	β_2
Prediktori												
Samostišavanje	0,221		0,47	0,27	0,184		0,42	0,24	0,177		0,42	0,31
Percepcija pravednosti	0,358	0,136		-0,42	0,313	0,129		-0,41	0,219	0,041		-0,23
Samostišavanje	0,221		0,47	0,19	0,184		0,42	0,18	0,177		0,42	0,29
Zadovoljstvo bračnim odnosom	0,407	0,185		-0,51	0,340	0,156		-0,47	0,216	0,039		-0,23
Samostišavanje	0,221		0,47	0,25	0,184		0,42	0,20	0,177		0,42	0,30
Intimni seksualni odnosi	0,348	0,126		-0,42	0,323	0,139		-0,44	0,217	0,040		-0,24
Samostišavanje	0,221		0,47	0,26	0,184		0,42	0,27	0,177		0,42	0,31
Konflikti	0,348	0,126		0,41	0,252	0,068		0,31	0,211	0,033		0,22
Samostišavanje	0,221		0,47	0,18	0,184		0,42	0,15	0,177		0,42	0,34
Prisnost	0,427	0,206		-0,54	0,380	0,196		-0,53	0,195	0,018		-0,16
Samostišavanje	0,221		0,47	0,21	0,184		0,42	0,20	0,177		0,42	0,32
Komunikacija	0,363	0,142		-0,46	0,294	0,110		-0,40	0,198	0,020		-0,17

* Svi beta ponderi značajni su uz nivo rizika < 0,05

 ΔR^2 - predstavlja povećanje postotka objašnjene varijance usamljenosti zbog ulaska varijable iz domene percepcije kvalitete bračnog odnosa β_1 - beta ponder nakon prvog koraka, kada je unesena medijatorska varijabla samostišavanje β_2 - beta ponder nakon drugog koraka, kada je unesena nezavisna varijabla iz domene percepcije kvalitete bračnog odnosa

Rezultate četvrtog koraka u testiranju medijacijske uloge samostišavanja prikazuje tablica 7.

Rezultati četvrtog koraka u testiranju medijacijske uloge samostišavanja pokazuju da je, nakon kontroliranja medijacijske varijable, prediktorska vrijednost nezavisnih varijabli (pozitivni i negativni aspekti kvalitete bračnog odnosa) manja, ali je i dalje značajna za sve ispitane dimenzije usamljenosti. Stoga se, prema Baron i Kenny (1986), može govoriti o djelomičnoj medijacijskoj ulozi samostišavanja. Teorijski, samostišavanje je primarno određeno kao način učvršćivanja veze s partnerom. Naše istraživanje pokazuje da ono djelomice posreduje između percipirane kvalitete bračnog odnosa i emocionalne i socijalne usamljenosti. Kad usamljenost nastaje zbog percepcije da su pozitivni aspekti bračnog odnosa niži, a konflikti izraženiji, samostišavanje malo ublažava emocionalnu i socijalnu usamljenost ispitanih žena.

U zaključku valja istaknuti da, iako su ranija istraživanja pokazivala veće samostišavanje žena nego muškaraca, noviji istraživački rezultati govore da nema spolnih razlika u samostišavanju (Duarte i Thompson, 1999, Kovačević, 2003). Vjerojatni razlog tim razlikama između starijih i novijih empirijskih nalaza jest da suvremeni muškarci percipiraju kako sve teže održavaju stabilnu bračnu ili vezu u kohabitaciji, jer je porasla ekonomska neovisnost žena kao i neki drugi aspekti njihove emancipacije. Stoga bi u sljedećim istraživanjima valjalo provjeriti da li u oženjenih muškaraca samostišavanje ima ulogu medijatora između percipirane kvalitete bračnog odnosa i usamljenosti. Dobiveni rezultati mogli bi pružiti nove podatke za eventualnu generalizaciju nalaza o medijacijskoj ulozi samostišavanja, drugačiju od one na osnovi istraživanja samo na uzorku žena.

LITERATURA

- Baron, R.M., Kenny, D.A. (1986). The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Besser, A., Flett, G.L., Davis, R.A. (2003). Self-criticism, dependency, silencing the self, and loneliness: a test of a mediational model. *Personality and Individual Differences*, 35, 1735-1752.
- Coyne, J.C., Downey, G. (1991). Social factors in psychopathology. *Annual Review of Psychology*, 42, 401-425.
- Ćubela Adorić, V. (2004). Skala socijalne i emocionalne usamljenosti. U: A. Proroković, K. Lacković-Grgin, V. Ćubela Adorić, Z. Penezić (ur), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, S v. 2, 52-61. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- de Jong-Gierveld, J. (1987). Developing and testing a model of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 119-128.
- Di Tomasso, E., Spinner, B. (1993). The development and initial validation of a measure of social and emotional loneliness (SELSA). *Personality and Individual Differences*, 14, 127-134.

- Dindia, K., Allen, M. (1992). Sex differences in self-disclosure: A meta analysis. *Psychological Bulletin*, 112, 106-124.
- Duarte, L.M., Thompson, J.M. (1999). Sex differences in self-silencing. *Psychological Reports*, 85, 145-161.
- Fisher, J.L., Munsch, J., Green, S.M. (1996). Adolescence and Intimacy. U: G.R. Adams, R. Montemayor, T.P. Gullota (eds), *Psychosocial Development During Adolescence*, 48-61. London: Sage Thousand OAKS Publication.
- Green, L.R., Richardson, D.S., Lago, T., Schatten-Jones, E.C. (2001). Network Correlates of Social and Emotional Loneliness in Young and Older Adults. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 281-188.
- Jack, D.C. (1991). *The Silencing the self: women and depression*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Jack, D.C., Dill, D. (1992). The Silencing the Self Scale. *Psychology of Women Quarterly*, 16, 97-106.
- Jones, H., Hebb, L. (2003). The experience of loneliness: Objective and subjective factors. *The International Scope review*, 5, 41-59.
- Jurević, J. (2007). *Obrasci slaganja među partnerima u procjeni bračnog funkcioniranja i percepcija opće kvalitete braka*. Zadar: Diplomski rad.
- Kovačević, A. (2003). *Samostišavanje, privrženost i zadovoljstvo u bračnim odnosima*. Zadar: Diplomski rad.
- Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. Nekić, M. (2002). Samostišavanje zdravih i od raka oboljelih osoba. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio FPSP*, 41, 161-188.
- Nekić, M. (2004). Skala samostišavanja. U: A. Proroković, K. Lacković-Grgin, V. Čubela Adorić, Z. Penezić (ur), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Sv.2*, 38-43. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Obradović, J., Obradović-Čudina, M. (1999). Correlates of subjective global marital satisfaction in women. *Društvena istraživanja*, 8, 41-65.
- Penezić, Z. (2006). Zadovoljstvo životom odraslih osoba: kroskulturalna perspektiva. U: K. Lacković-Grgin, V. Čubela Adorić (ur), *Odabrane teme iz psihologije odraslih*, 125-161. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rokach, A., Lacković-Grgin, K., Penezić, Z., Sorić, I. (2000). The Effects of Culture on the Causes of Loneliness. *A Journal of Human Behavior*, 37, 6-21.
- Rokach, A., Orzeck, T., Cripps, J., Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. (2001). The effects of culture on the meaning of loneliness. *Social Indicators Research*, 53, 17-31.
- Russell, D., Cutrona, C.E., Rose, J., Jurko, K. (1984). Social and Emotional Loneliness: An Examination of Weiss's Typology. *Journal of Personality And Social Psychology*, 46, 1313-1321.
- Slater, P.E. (1963). On Social Regression. *American Sociologist Review*, 28, 339-364.
- Umberson, D., Williams, K., Powers, D., Chen, M.D., Campbell, A. (2005). As good as it gets? A life course perspective on marital quality. *Social Forces*, 84, 487-504.
- Van Laningham, J., Johnson, D.R., Amato, P. (2001). Marital happiness, marital duration, and the U-shaped curve: Evidence from a five-wave panel study. *Social Forces*, 79, 1313-1341.

- Watzlavick, P., Beavon, L., Jackson, D. (1967). *The pragmatic of human communication*. New York: Norton.
- Weiss, R. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Weiss, R. (1974). The provision of social relationships. U: Z. Rubin (ed), *Doing unto others: Joining, molding, conforming, helping, loving*, 17-26. New York: Prentice Hall.

LONELINESS AMONG ADULT WOMEN: THE ROLE OF PERCEPTION OF MARRIAGE QUALITY AND SELF-SILENCING

Summary

Empirical studies in different cultures consistently confirm that married persons as well as those in cohabitation are less lonely than single, divorced and widowed persons (de Jong Gierveld, 1987; Jones, Hebb, 2003).

Since Weiss in his interactionistic model of loneliness has emphasized that emotional and social loneliness emerge when attachment, social integration, reassurance of worth and others provisions are not met. So it is wise to assume that level and type of loneliness do not depend only on marriage status, but on quality of marriage which could enable (or not) achievement of the above mentioned provisions. Most empirical data confirming these assumptions were collected mainly in clinical studies of depressed persons, mostly female participants. In these studies D. Jack (1991) identified a new construct, named self-silencing, which refers to cognitive schemes that create and maintain close relationships in a way that women should remain passive and repress their feelings and thoughts. Therefore, it was hypothesized that self-silencing could have significant role in relation of marriage quality and loneliness among married women.

This study was carried out on 185 married female participants. The main aim was to define the nature of relations of marriage quality dimensions (sexual intimacy, conflict, attachment, communication, perception of justice and satisfaction with marriage) with social and emotional loneliness. Furthermore, the second aim of this study was to examine the role of self-silencing in relation to certain dimensions of marriage quality and loneliness. In this study, valid and reliable measures were used for the assessment of loneliness, perception of marriage quality and self-silencing. Those measures were: Perception Of Marriage Quality Questionnaire, Social and Emotional Loneliness Scale and Self-Silencing Scale.

Results of regression analysis show the existence of moderate relations between dimensions of marriage quality, emotional and social loneliness and self-silencing. Significant predictors for romantic (emotional) loneliness are satisfaction with marriage and attachment, for family (emotional) loneliness are attachment and sexual intimacy, while for social loneliness significant predictors are sexual intimacy and conflict.

The above mentioned predictors significantly explain more variance for emotional loneliness as a criterion variable than for social loneliness. Results also indicate

that self-silencing is a partial mediator in relations of dimensions of marriage quality and loneliness.

Key words: social and emotional loneliness, attachment, sexual intimacy, conflicts, satisfaction with marriage, perception of justice, self-silencing

Primljeno: 15. 12. 2008.